



שמות (97)

מהותו של יהודי מעיקר יצירתו, לעזור לזולתו
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (א,א)

שלושה התנאים, תנא אחד
וּתְרָא אַתּוּ כִּי טוֹב (ב,ב)

ובמדרש (ש"ר א, א) על הפסוק זה מובא: שלש מחלוקת בדבר: ר' מאיר אומר: כך נקרא שמו "כִּי טוֹב". ר' נחמיה אומר: שנולד מהול, אחרים אומרים: שנתמלא כל הבית אורה.

וקשה, שהרי מובא בגמרא (עירובין יג:): לא ר' נחמיה שמו, אלא ר' מאיר שמו, ובמקום אחר (הוריות יג:): מאן אחרים, ר' מאיר, אם כן שלושת התנאים המובאים במדרש שנחלקו, הם כולם תנא אחת: ר' מאיר! וכיצד יתכן איפוא שכל דעה שונה וחלוקה מחברתה? ונראה ליישב שאכן שלושת התנאים, ר' מאיר הם. ואף שלושת הדעות, דעה אחת הן, וכל דעה תלויה בחברתה: שהנה במפרשים מובא שאדם צריך לקרוא לבנו את שמו בשעת המילה, ולמדו זאת מכך שהקב"ה קרא לאברהם "אברהם" כאשר נימול. ומובא בחז"ל (ב"ר יב, ו): אור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית, גנוז לצדיקים לעתיד לבא, ובין כך, תינוק הנימול לשמונה רואה בשעת המילה האור הגנוז ההוא. ולפי זה כך יתפרש המדרש: "ותהר האשה ותלד בן, ותרא אותו". ר"מ אומר שנקרא שמו "כִּי טוֹב". וקשה, הלא צריך לקרוא לתינוק את שמו בשעת המילה, ומדוע קראה לו שם מיד כשנולד? ר' נחמיה אומר "שנולד מהול", וא"כ לא היה לו ברית מילה ולכן אפשר לקרוא לו שם מיד שנולד. אך א"כ יש חסרון בכך שנולד מהול, שאינו רואה את האור הגנוז! אחרים אומרים "שנתמלא כל הבית אורה", דהיינו שמשא אכן ראה את האור הגנוז אע"פ שנולד מהול. והכל מתיישב כמין חומר.

רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "מדרש יהונתן"

לא עליך המלאכה לגמור ואי אתה רשאי להבטל ממנה.
וּתְרָא בַּת פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל הַיָּאָר וְנִצְרְתִּיהָ הִלְכָתָהּ עַל יַד הַיָּאָר וּתְרָא אֶת הַתִּבְּהָ בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֶמְתָּהּ וַתִּקְחֶהּ (ב,ה)

את אמתה, את ידה, שנשתרבה אמתה אמות הרבה (רש"י)

מובא ב"פרקי דרבי אליעזר" (פרק מח): והיתה בת פרעה מנוגעת בנגעים קשים ולא היתה יכולה לרחוץ בחמין, באה לרחוץ ביאור, וראתה את הנער בוכה ושלחה ידה והחזיקה בו ונתרפאת, אמרה הנער הזה צדיק הוא וקיימתו לחיים, וכל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא, וכל המאבד נפש אחת כאילו מאבד עולם מלא, לפיכך זכתה לדבוק תחת השכינה ונקראה בתו של מקום

אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר "המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא" (רש"י)

צריך להבין, למה נמשלו ישראל לכוכבים, הלא לכוכבים אין אור עצמי וכל כוחם הוא מהשמש, לכאורה, מתאים היה להשוותם לשמש שמאירה את העולם מעצמו? יש לומר: כל מה שברא הקב"ה בעולמו נברא מראש לתכליתו. השמש מאירה ביום ומחממת את העולם ומבשילה את הפירות. זו מטרתה ולתכלית זו נבראה. כך גם הלבנה, מאירה את הלילה ומועילה לגידולם של אחרים. שונים הם הכוכבים שלא נבראו בתחילת הבריאה לתכלית זו וכל תפקידם בצבא השמים היא רק מחמת שהקב"ה מיעט את הלבנה ונתן לה את הכוכבים כדי להפיש את דעתה. אם כן כל תכליתם ומציאותם היא אך ורק כדי לפייס את הלבנה. לזה נתכוון המדרש שכלל ישראל נמשלו לכוכבים, שכשם שהכוכבים מציאותם ומהותם לפייס את זולתם, כך יצירת כל האדם היא לפייס את דעתו של הזולת, להיות לו לעזר בבחינה כזו שכל כולו מסור לו לגמרי.

ספר לחתן עליון בשם "רבי לייב באקשט" זצ"ל

הכרת הטוב, עד היכן?

וַיִּקֶם מֶלֶךְ תְּדַשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף (ח,א)

וברש"י: "אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף", עשה עצמו כאילו לא ידע את יוסף. טמונה כאן נקודה חשובה מאוד. פרעה רשע מרושע, מה צריכים יותר מזה שהיה שוחט שלוש מאות תינוקות ביום אחד ומתרחץ בדמם? אבל באים ואומרים לנו: "וַיִּקֶם מֶלֶךְ תְּדַשׁ עַל מִצְרַיִם", אתם יודעים מה הוא עשה? "אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף", לא היתה לו הכרת הטוב ליוסף, יוסף הציל את המצרים, בלעדיו לא היה קיום למצרים וכל המקום הזה היה תִּרְבַּב וּמִתְרַבַּב עכשיו. אין לך הכרת הטוב ליוסף? ככה אתה עושה לעם של יוסף? על מי מדברים? הכרת הטוב אין לו? הלא כמו שנאמר על רוצח מפורסם שאין לו הכרת הטוב, או על רשע גדול שאינו מניח תפילין. מה הפשט? רואים מכאן יסוד גדול, שהחיסרון בהכרת הטוב הוא כזה פגם גדול, עד שאפילו בפרעה זה נדבק. עם כל הרשעות שלו ועם כל האכזריות שלו, זה שאין לו הכרת הטוב מהוה חסרון אפילו עבור אותו רשע מרושע!

יחי ראובן

דרישה וחקירה ומחשבה עצמית של הדברים, הרי מערב הוא את שכלו ומחשבתו בכך. לכן הדגישה התורה "וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ", מזה משמע שישמעו לדברים מתוך אמונה שלימה ופשוטה ולא מתוך הסבר ושכנוע שהרי השומע "קול" מחברו, אינו יכול להוסיף יותר ממה ששמע.

הלכה: ליטול טלית ותפילין של חברו בלא ידיעתו

כתב השו"ע (סימן יד ס"ד): מותר ליטול טלית חברו ולברך עליו וכו', ובמ"ב (סקי"ג) כתב: פירוש שלא מדעתו, דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה וכו', ובפסקי תשובות (אות ט) כתב: עיין היטב בכל המשך דבריו והכרעת רבים מגדולי הפוסקים, שיש להתרחק כל מה שאפשר מלקיחת טלית או תפילין של חברו שלא בידעתו. יש בזה כמה טעמים: משום דוקא באקראי מותר ולא בקביעות או משום דהיתר ד'ניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה" לא אמרינן זאת לענין מצוה שאינה מצוה חיובית, דהא יכול להתפלל ללא טלית, ובפרט אם מקיים מצוה הציצית ע"י לבישת טלית קטן. (עיין שם שמביא עוד כמה טעמים) פסקי תשובות חלק א'

פתגם: כדי לדעת את הדרך, שאל את מי שבא משם

ספר "שמלחה"

חקירה: איסורי הנאה

אינם שווים כלום משום שאין ראוי להשתמש בהם ואין בהן תועלת, או שהאיסור משווי ליה כעפרא בעלמא, שהם מוזיקים לאדם כסם המוות, ברוחניות. (הגר"ש שקאפ ב"ק סו ד"ה ונלענו": כעפרא בעלמא. דברי סופרים א-ה, ו).

סיפור: על שלושה דברים

אברך אחד היה שרוי בדחקות ונזקק הרבה לגמילות חסדים. פעם נשאל לשלומו והשיב מיניה וביה: ברוך השם, אני יושב על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

ספר "חד וחלק" חלק ד'

שבת שלום!

יוצא לאור לרפואה שלימה של דינה בת מרים, רפאל יהודה בן מלכה, אליהו בן מרים, שלמה בן מרים, צדוק בן מרים. לעילוי נשמת של ג'ינט מסעודה בת ג'ולי יעל, לעילוי נשמת שלמה בן מחה, דניאל בן רחל, עמנואל בן ארנסט אברהם, רפאל שלמה בן אסתר, אברהם יעקב בן שרה.

(בת-יה). בספר "מעשה למלך" מפרש בשם ה"חפץ חיים", שאף על פי שידעה בת פרעה שעל פי דרך הטבע לא תצליח להגיע אל התיבה, שהרי היתה רחוקה ממנה מאתים אמות, לא נמנעה מלשלוח את ידה להצילו, וסוף דבר היה, כי נשתרבה ידה והצילתו. ללמדו מכאן, לא יתעצל האדם מלהציל את מי שזקוק להצלה, ואף אם לפי ראות עיני האדם לא יעלה בידו בדרך הטבע להצילו, בכל זאת בל יניח ידו ובל עמוד מנגד, אלא יתעסק בהצלה עד מקום שידו מגעת, ומשם ואילך תיעשה מלאכת ההצלה מאליה בדרך נס.

ספר "להתענג כהענוגים"

כל אדם בכל עת מסוגל לעלות לדרגות הגבוהות ביותר של נְעִלְיָה מַעַל וְנִגְלִיָּה פִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אִתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדָמַת קֹדֶשׁ הוּא (ג, ה)

אמר ה"חפץ חיים", כל אדם חייב לשאוף לעלות תמיד מעלה במדרגותיו הרוחניות, כסולם שראה יעקב בחלומו, המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ואל לו לאדם להשאר עומד במקומו אחד, מאחר ואם אינו עולה מעלה הוא יורד מטה. ברם מאידך לא יתכן לעוף, יש לעלות שלבים שלבים, מדרגה אחת לחברתה, הלך יעלה, הלך והתרומם. אומרים חז"ל היה עומד בחוץ לארץ יכוון כנגד ירושלים... היה עומד בירושלים יכוון כנגד בית המקדש... (ברכות ל.), אך לא נאמר שאם היה עומד בחוץ לארץ יכוון כנגד בית המקדש, שכן היה בכך משום דילוג רב מדי, בעוד שכוונת הלב, השגת הקדושה, צריכה לבוא בהדרגה. יש להיות מוכן להתחיל במדרגה הנמוכה ביותר ולעבוד בסבלנות ממדרגה למדרגה, דבר זה בכחו של כל איש ויש לעשותו. לפיכך מרמזת התורה אל תאמר שיכול היית להגיע למדרגה נשאה יותר. אלמלי היית נועל נעליו של פלוני, אלמלי עמדת במקומו של פלוני, או היית נתון בתנאים, "שֶׁל נְעִלְיָה"! גם כשאתה מהלך יחף יכול אתה להתחיל לעלות ממדרגה אחת לחברתה "פִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אִתָּה עוֹמֵד עָלָיו", מקום בו הנך בשעה זו, המדרגה בה הנך נמצא ברגע זה "אֲדָמַת קֹדֶשׁ הוּא", בידך להפכו לאדמה קדושה, אל תחכה לזמנים אחרים, אינך זקוק כלל לנעלים כדי לחפש מקומות אחרים, "אין להקדש אלא מקומו ושעתו" (ערכין כד).

ספר אוצרות התורה בשם ה"חפץ חיים"

וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ (ג, יח)

יש להבין מדוע נקטה התורה לשון זה של "וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ", ולא "לדיבורך", וכדומה? אומר על כך ה"אור החיים הקדוש": בא הכתוב לומר שבני ישראל יאמינו לדברי משה באמונת אומן, בלא שום השתדלות או שכנוע והסברים. אם היה נאמר "ושמעו לדבריך" או "ושמעו אליך", היה יכול להשתמע מכך כי השתכנעו מהדברים עצמם או מהדובר שאמרם. כאשר אדם שומע דברים מחברו, ותוכן הדברים מתיישב על לבו בתוספת

